

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ MİLLETLERARASI SEMPOZYUMU TEBLİĞLERİ

Sofya
21-23 Nisan 2000

Editor
Ali Çaksu

Önsöz
Ekmeleddin İhsanoğlu

PC/1 – 2002/1

İslâm Medeniyeti Tarihi Kaynak ve İncelemeleri Dizisi
Seri No:8

ISBN= 92-9063-108-2 (Türkçe edisyon için)
ISBN= 92-9063-109-0 (Yabancı dil edisyon için)
ISBN= 92-9063-110-4 (Set)

İslâm Konferansı Teşkilâtı (İKT)
İslâm Tarih, Satiat ve Kültür
Araştırma Merkezi (İRCİCA)

Adres:
Barbaros Bulvarı
Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü
Beşiktaş

Posta Adresi:
P.K. 24, 80692 Beşiktaş İstanbul – Türkiye

Tel: 0212 259 17 42
Faks: 0212 258 43 65
E-posta: ircica@superonline.com
Vcb-sitesi: <http://i/ircica.org>

Sayfa Düzeni ve Dizgi: Acar Taşlak
Kapak: Hatice Polat
Basıldığı yer: Yıldız Matbaacılık, Yayıncılık ve Ticaret A.Ş., 2002, İstanbul

İRCİCA KÜTÜPHANESİ KATALOG FİŞİ

Balkanlar' da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu
(21- 23 Nisan 2000: Sofya)
Balkanlar' da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu
Tebliğleri ! editor Ali Çaksu; önsöz Ekmeleddin İhsanoğlu.-
İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merckzi, 2002.

X, 447s.: res., hrt.; 24sım.- (İslâm Medeniyeti Tarihi Kaynak
ve İncelemeleri Dizisi Seri No:8)

ISBN: 92-9063-109-0
1. Medeniyet, İslâm - Balkan Ülkeleri 2. Medeniyet, Türk -
Balkan Ülkeleri, I. K.a. II. Çaksu, Ali (ed.) III. İhsanoğlu,
Ekmeleddin (önsöz) IV. (Seri)

949

OSMANLI DEVLETİ'NİN RUMELİ İSKÂNıyla İLGİLİ TOPONOMİK BİR DEĞERLENDİRME

Yusuf Halaçoğlu

Osmanlıların Rumeli'de elde ettikleri topraklarda sistemli bir iskân politikası uyguladıkları Osmanlı arşiv kayıtlarından takip edilmektedir. Bu konuda başta iskân defterleri olmak üzere gerek Yörük Defterleri'nde gerekse Tahrir ve Maliye kayıtlarında teferruatlı bilgi mevcuttur. Türkiye'de bölgeyle ilgili ilk çalışmaları yapan Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan, Prof. Dr. Tayyib Gökbilgin, Prof. Dr. Münir Aktepe, Prof. Dr. Cengiz Orhonlu gibi araştırmacılar önemli eserler ve makaleler neşretmişlerdir. Gerek bu araştırmalardaki ve gerekse bölgeyle ilgili tahrir defterlerindeki yerleşim alanlarıyla ilgili araştırmalarda, Osmanlı Devleti'nin Rumeli iskânında izlediği politika ile bölgeye nakledilenlerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları ortaya çıkmaktadır. Nitekim onların yeni yerleşim bölgelerine, asıl geldikleri yerlerin ya da aşiret veya cemaatlerinin isimlerini verdikleri ve kendileri için farklı bir çevre olan bu yerleşim alanlarını âdeta geride bırakıp geldikleri yurtlara benzeterek, yöreye yeni bir kültür taşıdıkları tespit edilmektedir.

Bu çerçevede, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da uyguladığı iskân ile, yerleştirilenlerin yeni iskân sahalarına verdikleri isimler ve bunların günümüze etkisinin araştırılmasıyla, ülkelerimiz ve halklarımız arasındaki kültürel etkileşimin ve kültürel kaynaşmanın temellerini ortaya koymak mümkün olabilecektir.

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin, kuruluş ve genişleme, duraklama ve gerileme devirlerinde siyasî, iktisadî ve içtimaî duruma göre farklı iskân uygulamaları görülür. Nitekim kuruluş ve genişleme dönemlerinde, Osmanlı idaresine giren topraklara Türk nüfus nakledilmesi, "*dışa dönük*" bir iskânı; uzun savaşlar yaptığı dönemlerde ülke içinde ortaya çıkan huzursuzluk, vergi adaletsizliği gibi sebeplerle meskûn yerlerin boşalması ile de "*harap ve sahipsiz yerlere aşiretlerin yerleştirilerek şen ve âbâdan edilmesi*" şeklinde bir "*iç iskân*"ı gündeme getirmiştir. Bu durum özellikle 1774'den itibaren, terkedilen topraklardan, sınırların gerisine doğru başlayan ve gittikçe hızlanan göç hareketleri ile yeni boyutlar kazanmıştır. Böylece XIX. yüzyılın iskân meselesinde önemli bir yeri olan göçmen meselesi ve bunların yerleştirilmesi ağırlık kazanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin, "dışa dönük" olarak nitelendirdiğimiz iskân uygulamasında en çok başvurduğu usûl sürgün usûlü olmuştur. Boş ve harap toprakların şenlendirilmesini hedefleyen devlet, Anadolu'dan Rumeli'ye, Rumeli'den Anadolu'ya Müslim ve gayri-Müslim nüfus nakletmiştir. Bu nakil aynı zamanda, topraklarına yeni katılan bölgelerdeki merkezî otoriteyi sarsıcı bir mahiyette olan nüfusun, yabancı bir coğrafyada etkisiz hale getirilmesi hedefini de gütmüştür. Meselâ Mora'da Argos'un alınmasından sonra buradan 30.000 insan Anadolu'ya, Anadolu'dan da Türkmen ve Tatar göçmenleri Tesalya'ya kadar olan bölgeye sürülmüştür. Yine 1487 tarihlerinde Trabzon'dan Rumeli'ye sürülen Hristiyan ahalinin yerine Tokat, Bafra, Samsun, Niksar, Çorum ve Amasya gibi şehirlerden Türk nüfus nakledilmiştir. Keza Kıbrıs'ın fethinden hemen sonra (1572) buraya Anadolu'nun güney bölgelerinden on iki bine yakın nüfus sürgün usulüyle iskân edilmiştir.

Sürgün usûlünün yanında vakıflar ve temlik yoluyla da iskân gerçekleştirilmiştir. Yeni alınan toprakların iskân ve imarı için müstakil müessese mahiyetinde vakıflar tesis etmek, Osmanlı Devleti'nin öteden beri tatbik edegeldiği usûllerden biri olmuştur. Bu şekilde vakıflar yoluyla büyük külliyeler vücuda getirilmesi, sosyal imkânları sağlanmış bir merkezin derhal çevreden gelen halkla dolmasına ve kısa zamanda etrafında mahalleler kurularak bir kasaba şeklinde teşkilâtlanmasına yol açmıştır. Nitekim II. Murad tarafından 1427-1443 yılları arasında Ergene Suyu üzerinde inşa ettirilen köprünün çevresinde bugünkü Uzunköprü kasabası teşekkül etmiştir. Aynı şekilde Selçukluların da uyguladıkları bir usûl olarak yeni alınan yerler fâtihterine temlik edilerek, yani mülk şeklinde verilerek şenlendirilmiştir. Meselâ I. Murad, Gümülcine, Serez, Manastır havalisini Gazi Evrenos Bey'e; Filibe havalisini Lala Şahin Paşa'ya; Yıldırım Bayezid de Plevne ve Niğbolu havalisini Mihal-oğulları'na vermiştir. Bunların kendilerine verilen toprağın düşman eline geçmemesi için çalışacakları, akraba ve adamlarını buraya getirecekleri, topraklarını en iyi şekilde işleyecekleri muhakkaktı. Ayrıca devletin bunları vergiden muaf tutması, bu yeni mülk sahiplerini ekonomik olarak güçlü hale getirmiş, dolayısıyla bölgenin imarı kolaylaşmıştır.

Devletin iskân çalışmalarının dışında, aslında resmî olmayan, fakat birçoğu orduyla birlikte bizzat fütühata katılan veya ordunun ardından hareket eden tarikat mensubu kimseler, ıssız yerlerde, yolların geçtiği önemli mevkiilerde inşa ettikleri

zaviyeler ve tekkelerle iskâna katkıda bulunmuşlardır.¹ Osmanlı kaynaklarında Alperen adıyla geçen ve bu hareketi gerçekleştirenler, Ömer L. Barkan tarafından *Kolonizatör Türk Dervişleri* şeklinde adlandırılmıştır.² Meselâ Rumeli'yi bu şekilde iskân eden Sari Saltuk ile Bursa'nın fethinde rol oynayan Geyikli Baba, bunların başında gelmektedir.³ Tahrir Defterleri'nde, buna benzer olmak üzere pek çok yerleşim biriminin isminde Ahî, Baba, Abdal ve Fakih kelimeleri bulunmaktadır. Nitekim çeşitli yörelerde kurulmuş zaviyeler bunu teyid etmektedir. Meselâ Gümülçine'de Süpüren Kasap,⁴ Börkçiler,⁵ Konukçu Şemseddin,⁶ Ahî Evren,⁷ Hacı Şemseddin zaviyeleri bulunurken, Enez'de Yokuşluk,⁸ Ferecik'te Dolu Dede ve Ahî Turasan;⁹ Dimetoka'da Abdal Cüneyd,¹⁰ Timur Baba,¹¹ Karagöz Bey Zaviyesi¹² ve Ahî Denek¹³ zaviyeleri yer almakta idi.¹⁴ Yine aynı kazalarda Abdal Cüneyd, Abdal Fakih, Hacı Fakih, Habib Fakih, Saltıklı, Abri Fakih, Ahad Baba, Baba Uruz isimlerinde köylere rastlamaktayız.

Öte yandan Rumeli'ye sevk edilen Naldoken, Tanrıdağı (Karagöz), Selânik, Vize, Kocacık ve Ofçabolı Yörükleri, genelde yerleştikleri bölgelerin adlarını

Bunlardan köylerde bile şubesi bulunan Ahî teşkilâtının, memleketin sosyal bünyesinde ve siyasi kuruluşunda büyük yenilikler yapmak için kaynaşmayı sağlamakta olduğu, temsil ve fütühat işlerini kolaylaştırdığı muhakkaktır (bk. Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak Vakıflar ve Temlikler", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 2 (Ankara 1942), 283.

Osmanlı Devleti'nde iskân metodları için bk. Ömer Lütfi Barkan, "Vakıflar ve Temlikler", 284-353; aynı müellif, "Osmanlı İmparatorluğu'nda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, XI (1951), 525-569; XIII (1953), 56.78; XV (1955), 209-237.

³ Geyikli Baba hakkında bk. Aşık Paşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. Âf. İstanbul 1332. s.196.

⁴ Kanuni devrine ait 370 numaralı *Tahrir Defterleri*'nde kaydedildiğine göre zaviye harap olduğundan yerine bir tekke yapılması için emir çıkmıştır (s. 19)

⁵ Gümülçine'ye tâbi Akpınar ve Rumbeyi köyleri vakıf olarak bağlanmıştı (*Tapu-Tahrir*, nr. 167, s. 13)

⁶ Bu zaviye'ye Gümülçine'deki bazı dükkânlar ile Yenice-i Karasu'da 22 dükkân vakıf olarak bağlanmıştı (*Tapu-Tahrir*, N. 167, s. 14).

⁷ Debbag Bayezid tasarrufunda olarak gösterilmiştir (*Tapu-Tahrir*, nr. 167, s. 14).

⁸ Enez yakınlarında bulunmakta idi (*Tapu-Tahrir*, nr. 167, s.16).

⁹ Doğançı köyü yakınlarındaki Keçi viraanı mezraası vakıf olarak bağlanmış olup, Osman b. Hıraman (veya Hamza) tasarrufunda idi (*Tapu-Tahrir*, nr. 370, s. 48).

¹⁰ I. Murad zamanında tesis edilmiştir (*Tapu-Tahrir*, nr. 370, s. 30)

¹¹ 35 nefer dervişin bulunduğu zaviyeye Tanrıdağı'nda Dağeri köyüne bağlı Grabniçe mezraasının geliri vakıf olarak bağlanmış olup, gelip-geçenlere hizmet etmek için kurulmuştur (*Tapu-Tahrir*, nr. 370, s. 40).

¹² Hekimoğlu'dan satın alınmış Hekim köyü vakıf olarak bağlanmıştır (*Tapu-Tahrir*, nr. 370, s. 32)

¹³ Zaviye Yıldırım Bayezid tarafından inşa ettirilmiş olup, vakıf olarak da pazar ipinde yaptırılan başhanenin geliri bağlanmıştır. 1530'da Ahî Kasım tasarrufunda görülmektedir (*Tapu-Tahrir*, nr. 370, s. 30).

Bk. *Tapu-Tahrir*, nr. 20, s.145; *Tapu-Tahrir*, nr. 370, s. 30.48; *Tapu-Tahrir*, nr. 167, s. 13-15

veya Orta Asya'daki isimlerini taşımaktaydılar. Bunlarla ilgili olarak Osmanlı Arşivi'nde müstakil Yörük Defterleri bulunmakta olup, bunlar hakkında en detaylı araştırmayı, bilindiği üzere *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihan* adıyla Tayyib Gökbilgin yapmıştır. Arşiv kayıtlarında Evlâd-ı Fatihan'larla ilgili olarak : "ötedenberi Osmanlı Devleti'nin güzide ve cengâver, itaatli, ferman dinleyen askerlerinden olan ve eski seferlerde düşmanla yapılan savaşlarda kendülerinden nice yararlık ve yüz aklıkları görülen, Anadolu'dan Rumeli'ye geçip burada vatan tutmuş bulunan yörüklerin evlâdına Evlâd-ı Fâtihân isminin verildiği" bildirilmektedir.¹⁵ Yine diğer bir belgede, "gaza ve cihat niyetiyle Anadolu'dan Rumeli'ye geçüp din ü mübîn uğrunda hizmette bulunan Evlâd-ı Fâtihân...." tabiri kullanılmıştır.

Gerek sürgün,¹⁶ gerekse vakıf ve temlik suretiyle iskân edilenlerin yerleştikleri bölgelerde, yeni yerleştikleri alanlara verdikleri isimler, onların hangi yöreden geldiklerini göstermektedir. Özellikle vakıf kayıtlarından bölgenin ilk sahiplerinin kimler olduğu ve bunların hangi hükümdar zamanında getirildiği anlaşılmaktadır. Meselâ Sultan I. Murad döneminden itibaren Gümülcine, Dimetoka ve Ferecik'de Bergamalı, Söğütlü, Saruhanlı, Menteşeli, Hamidlü, Geredelü, Söğütlü, Göynüklü, Canıklü, Ahlatlı, Ayvalı, Ayntablı; Çirmen'de Saruhanlı, Kangallı, Germiyanlı, Aladağ, Karaman, Sorgunlu; Hasköy'de Balıkesirli, Karasılı, Gönenli, Dânişmendlü, Kangal, Karaman, Karamanderesi, Ayvacık, Köprülü, Ahlatlı; Akça Kızanlık'da Saruhanlı; Yenice-i Zağra'da Çerkeşlü, Hamidlü, Gönenli, Manyaslı, Mezidlü, Ulubatlı, Çanlı; Çırpan'da Aydınlu; Yanbolu'da Söke, Karesilü, Bitlis, Karahisarlı, Aladağlı, Dânişmendlü¹⁷ gibi Anadolu yerleşim birimlerinin isimlerini taşıyan mahalle ve köylerle, Özbekli, Danişmendlü, Saruca Danişmend, Saruhanlı, Karagözlü, Bayatlar, Dağeri, Yörükler, Arpuz Ata, Saltıklı, Oğuzlar, Döğem-düğümü, Baraklar, Sıçanlı, Salurlar, Eymürlü, Bayındır; Çirmen, Hasköy, Akça Kızanlık, Yenice-i Zağra, Çırpan ve Yanbolu'da Dânişmendlü, Eymürlü, Salurlu, Kirmanlı, Oğuz Han, İğdirli, Bahadırılı gibi Oğuz boyları ile Süleymanca obası, Aflaganlı, Kırıklı, Mustafa Hoca Yörükleri, Hüsamcı Obası, Ali Obası, Koyuncalı Yörükleri, Koca Salih Yörükleri, Bayram

¹⁵ Ahmet Refik, *Anadolu'da Türk Ajiretleri*, İstanbul 1930, s.115.

¹⁶ Hattâ Âşıkpaşa-zâde'de bununla ilgili olarak,

Kanundur Padişahlara sürgün ide

Bu Tanrı takdiridir dahi ne

beyti yer almaktadır (Bk. Âşıkpaşa-zâde, s. 74).

Ve gerçi halk incinür ol seferden

Ki ya'ni bu dahi il ma'mûr ide

¹⁷ Çirmen sancağı fethinden sonra pek çok kimseye tevcih edilmiştir ki bunlardan Karamanoğlu Pir Ahmed'in kardeşi Karaman Bey, yine Karamanoğullarından İsa Bey, Dulkadiroğullarından Şehsuvar Bey ile Alâüddevele Bey ve Canik Beyi Alpaslanoğlu Hüseyin Bey sayılabilir (T. Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 13).

Obası, Kadı Yörükleri, Alalar Yörükleri, Ayvacık Yörükleri, Yörük Obası, Eylediklü Obası, Göçeri gibi Türkmen boylarının isimlerini taşıyan mahalle ve köyler teşkil edilmiştir.¹⁸ Ayrıca Çirmen'de İmâreti Umur Bey, Ali Bey mahallesi, Câmi-i Şerif mahallesi; Hasköy'de Tekye, Sarrac İnebey, Osman Fakih; Akça Kızanlık'da Câmi-i Şerif, Türkmen mahalleleri; Zağra'da Câmi-i Şerif, Temürtaş, Yeni mahalle, Debbâğan; Çırpan'da Karaman Fakih, Yenice mahalle, Câmi mahallesi ve Yanbolu'da Câmi mahallesi, Bahadır bey, Seyyid İsâ, Yusuf Han, Veli Kadı, Kadı Yakub, Aydoslu, Hacı Mustafa, Tur Ali, Kara Dânişmend ve Şehre Küstü gibi mahalleler de bu kabildendir.

Yine Gümölcine'de Eskici Hacı, Debbâğlar, Hacı Karagöz, Kadı Mescidi, Hacı Hızır, Hacı Hayreddin, Koca Nasuh, Yenice, Bergamalı, Aşçı Mescidi gibi mahalle isimleri ile Obacılar, Çekirdeklü, Balabanlu, Denizlü, Çobanlı, Çakırlar, Çadırlu, Bulduklu gibi köy isimleri de sâkinlerinin iskânla geldiklerini göstermektedir.¹⁹ Dimetoka'da, Oruç Bey, Doğan Bey, Karagöz Bey, Pazarlı Bey gibi doğrudan fütühata iştirak etmiş gazilerin isimlerini taşıyan mahallelerle, Kozluca, Akalan, Soğanlık, Gökçe Pınar, Saru Hızırlu, Umur Bey gibi Türkçe köy isimleri ile,²⁰ Ferecik'in Şeyh Mescidi, Hacı Yusuf, Temür Han, Hacı Durmuş gibi mahalleleri ve Sevindiklü, Yund-oğlanı, Balabanlı, Koyuneri, Sülemiş, Koyun Tepesi, Yenice, Köpeklü, Bayramlı, Karlı, Örencik, Fındıklı, Kovancılı, Gödelü, Pusadlı, Kurtbasan, Keçideresi, Aytemürlü, Boğacık, Yenice, Akpınar, Harmanlı, Sarıyar, Deveboynu, Akova, Kiraslı, Öksüzler, Kulağuzlu, Dereköy gibi Türkçe köy isimleri Anadolu'dakilerle aynıdır.²¹ Meselâ Örencik isminde Anadolu'da 48; İğdir isminde 18, Eymür isminde 25, Dânişmend isminde 23, Sorgun veya Sorgunlu isminde 24, Karlı isminde 15, Kovanlı veya Kovancılı isminde 22 köy mevcuttur.²² Bu şekilde değerlendirildiğinde Çirmen'e tabi 115 köyden sadece 3'ü,²³ Hasköy'de 143 köyden sadece 9'u;²⁴ Yenice-i Zağra'da 51 köyden sadece biri dışında hepsinin adı Türkçedir. Akça Kızanlık'ta 39 köy ile Yanbolu'da 75 köyün

¹⁸ Bk. *Tahrir Defteri*, nr. 20, s.142; *Tahrir Defteri*, nr. 370, s. 19-42, 43-48; *Tahrir Defteri*, nr. 167, s. 7-16.

¹⁹ Bk. *Tahrir Defteri*, nr. 167, s. 7 v.d.

²⁰ Bk. *Tahrir Defteri*, nr. 370, s. 19 v.d.

²¹ Bk. *Tahrir Defteri*, nr. 370, s. 43-48.

²² Bk. *Köylerimiz*, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1968.

²³ Çavdarlı ve Akviran köylerinde hiç Müslüman nüfus bulunmadığı halde isimleri yine de Türkçedir (bk. Yusuf Halaçoğlu, "XVI. Yüzyılda Sosyal, Ekonomik ve Demografik Bakımdan Balkanlarda Bazı Osmanlı Şehirleri", *Belleten*, Sayı 207-208 (Ankara 1989), s. 637-678).

²⁴ Diğer 20'si Karaburun, Tatlı Viran, Örencik, Gökderesi, Yeniceköy ve Bayezidce gibi Türkçe isimler taşımaktadır (Yusuf Halaçoğlu, *aynı makale*, s.658-663)..

tamamının adı da Türkçe'dir. Keza Dimetoka'da 153 köyden gayri-Müslimlerin yaşadığı 22 köyün sadece 6'sının ismi Türkçe değildi.

Bu yöreye ait ilk tahrir durumunda bulunan 20 numaralı 1485 tarihli Tahrirden bazı köylerin ilk adlarının daha sonraki tarihlerde değiştirildiği ve kurucuları olduğu tahmin edilen şahısların isimlerinin yerine yenilerinin konduğu nâm-ı diğer ibaresinden anlaşılmaktadır. Nitekim Yakub/Kurt-oğlu,²⁵ Hızır Çifiliği/Lalacak,²⁶ Bayramıçlı/Kütüklü,²⁷ Sülü Hacı/Karlu,²⁸ Düşbudak/Yusuflar,²⁹ Delü Musa köyü/Karacagöz,³⁰ Kızıl Ali/Küçük Beşirlü,³¹ Pazarlı Bey/Kutluca³² olarak değişmiştir. Osmanlı topraklarına katılmış bölgelerde ilk zamanlardan itibaren vakıfların da kurulduğu, yine kayıtlardan ortaya çıkmaktadır. Meselâ Dimetoka'da bulunan Abdal Cüneyd Zaviyesi vakfı³³ ile Yıldırım Bayezid Han Vakfı³⁴ ve Yahşi Fakih b. Dânişmend, Mehmed Paşa İmaretî, Cüneyd Fakih, Nureddin Fakih, Çakmak Dede vakıfları I. Murad zamanında kurulmuştur.³⁵ Bunlar dışında ayrıca Gümülcine'de I. Murad İmaretî Vakfı (Edirne'de), Sultan I. Bayezid Vakfı (Edirne'de), Murad Paşa Vakfı (Gümülcine'de), Evranos' Bey Vakfı (Gümülcine'de), Süpüren Kasab Zaviyesi ve Mescidi Vakfı, Börkçiler Zaviyesi Vakfı, Konukçu Şemseddin Zaviyesi Vakfı, Ahî Evran Zaviyesi Vakfı gibi toplam 30 vakıf;³⁶ Ferecik'te Muradiye Vakfı, Sultan Bayezid Medresesi Vakfı, Süleyman Paşa Vakfı, Ahî Turasan Vakfı, Gemici İshak-oğlu Ali Vakfı, Dolu Dede Zaviyesi Vakfı, Şabhâne Mescidi Vakfı ilk iskân bölgelerinde vücut bulmuştur.³⁷

²⁵ *Tapu-Tahrir*, nr. 20, s. 183.

²⁶ *Tapu-Tahrir*, nr. 20, s. 184.

²⁷ *Tapu-Tahrir*, nr. 20, s. 187.

²⁸ *Tapu-Tahrir*, nr. 20, s. 188.

²⁹ *Tapu-Tahrir*, nr. 20, s. 199.

³⁰ *Tapu-Tahrir*, nr. 20, s. 210.

³¹ *Tapu-Tahrir*, nr. 20, s. 212.

³² *Tapu-Tahrir*, nr. 20, s. 216.

³³ *Tapu-Tahrir*, nr. 370, s. 30.

³⁴ Sultan Murad tarafından Meriç'deki gemicilerin avarızdan muaf tutulmaları için kurulmuş bir vakıftır (bk. *Tapu-Tahrir*, nr. 370, s.31).

³⁵ *Tapu-Tahrir*, nr. 370, s. 32-35.

³⁶ *Tapu-Tahrir*, nr. 167, s. 11-16.

³⁷ *Tapu-Tahrir*, nr. 370, s. 46-48.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye bu kadar önem vermesi ve kapsamlı bir iskân gerçekleştirmesinin altında, şüphesiz bu yörenin vatan telâkki edilmesinin yanısıra, devletin ileri harekâtında geri cephesini emniyete almak yatmaktaydı. Bu sebeple Tuna nehrinin güneyinde Balkanlar'dan Ege kıyılarına kadar olan saha Türk göçbeleriyle iskân edilmek suretiyle şenlendirilmiş, inşa edilen çeşitli mamurelerle bu beldeler âdeta birer Anadolu şehri hüviyeti kazanmıştır.³⁸ Böylece devlet, yukarıda belirttiğim üzere ileri fetih hareketlerinde ordu gerisini emniyete alırken, ordunun ihtiyaç duyacağı işeyi de kolayca temin etme imkânını bulmuştur. Öte yandan tabîi bir sınır durumunda bulunan Tuna nehri sahillerinin Türk nüfusla iskân edilmesi, yapılacak bir tecavüze karşı tabii bir savunma oluşturmuştur. Nitekim bölükler halinde Rumeli'ye nakledilen yörük kabileleri XV. asır ortalarından itibaren askerî ve stratejik vazifelerde önemli roller oynamaya başlamış ve bunların mükellefiyetleri belli bir nizamla bağlanarak bunlar XVI. asır ortalarında artık ordu hizmetlerinde ve devlet işlerinde vazife alan askerî bir sınıf haline gelmiştir.³⁹

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'nin daha Rumeli'ye ilk geçişiyle birlikte topraklarına dahil ettiği bu sahalar, görüldüğü üzere, savaş sahası olması sebebiyle büyük ölçüde bir nüfus boşalmasına sahne olmuş, boşalan beldeler Türk nüfusuyla doldurulmuştur. Nakledilen bu nüfus ile gerek ziraatın, gerekse ticaretin canlanması ile yollar üzerinde bulunan yerleşim alanları gelişmiş, şehir ve kasabalar devirlerine göre hiç de küçümsenmeyecek bir büyüklüğe ulaşmıştır. Ekonomik gelişme sayesinde hayat seviyesi yükselmiş, şehirlerde ve yollar üzerinde câmi, tekke, zaviye, türbe, hamam, kervansaray, imaret, köprü ve çeşme gibi sosyal tesisler yapılarak, Osmanlı mimarisinin en güzel eserleriyle Rumeli şehirleri sosyal ve kültürel alanda en üst düzeyine çıkmıştır.

³⁸ Ö. L. Barkan'ın "Sürgünler" adlı makalesinin sonunda yer alan "XVI. asrın başında nüfusun yayılışı" isimli haritada Türk nüfusunun yoğun olduğu yerler, Mesta Karası'dan Filibe'ye ve oradan Niğbolu'ya uzanan hattın Trakya kısmı olarak görülmektedir.

³⁹ Bk. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, s.20.